

DM

magazin

De nehéz gyermekkor!

Kócos, sötétszöke haja a homlokába lógott, szája körül keserű ránc. Húsz évének teljes súlya ránehezedett a fiatal ember vállára. Így szólt:

— Maga újságíró. Meg fog engem érteni. Eppen eleget írnak mostanában a szülők felelősségéről, a rossz otthoni környezet hatásáról, a fejlődő gyermek lelkére. En már nem bírtam tovább.

Mélyet sóhajtott, aztán feldúltan folytatta:

— Talán tizenhat éves lehettem, mikor egy este, hazatérve otthonomba, szörnyű veszekedést hallottam a konyhából. Szüleim szinte rikácsoltak a dühtől. Ugyanis a konyhakredencből, a levestál alól eltűnt kétszáz forint.

— És ki vitt el?

— Természetesen én. De elképzelheti, hogy mit éreztem. Hazajövök, hogy nyugodtan elköltsem vacsorámat, otthon pedig tombol a vihar, azon vitatkoznak, hogy melyikük rontott el engem. Ha nem állok közéjük, talán össze is verekednek. Szörnyű volt! Higgye el, alig tudtam elaludni.

— Képzelem, hogy megviselte az eset. Szegény, szegény barátom!

— De ez még semmi. Néhány hónap múlva, egy ködös hajnalon, arra ébredtem, hogy anyám csomagol. Apám erőszakkal hozta vissza a szobából. Mondanom sem kell, megint elkezdődött az az átkozott veszekedés. A dunyhát a fülemre húz-

tam, de sajnos, így is mindent hallottam.

— Miért akart elmenni az édesanya hazulról? Csak nem egy másik férfi miatt?

— Hová gondol? Előző nap eladtam anyám ruháit az Ecséri piacon, csak egy flanell házi ruhát, meg egy hajhálót sikerült megmentenie. Sejtethi, hogy mi következett ezután. Botrány. Oriási botrány, ami alaposan feldúlta idegeimet.

— Nehéz gyermekkor volt, barátom — bólintottam szomorúan.

— Várjon! A pohár akkor telt csordultig, akkor vált pokollá az életem, amikor apám odavágta anyámnak; ő nem azért dolgozik, hogy gyermektartásdíjat fizessen.

— A kedves anyukának született egy...

— Dehogy! Nekem. S mivel állandó munkahelyem nem volt, a gyermektartást se volt miből levonni. A srác pedig mégsem nőhet fel csak úgy, ebek harmincadjára. Szüleim éjjel-nappal vitáztak; apám azt akarta, hogy anyám vállaljon külön munkát, mert az én gyermekemet is fel kell nevelni. Nem is folytatom. A mi kis meleg otthonunkból elköltöztünk a megértés. Nem tudtam tovább élni ebben a légkörben, nem bírtam tovább: összecsomagoltam apám holmijait, és eljöttem hazulról.

— Még minden jóra fordulhat, kedves barátom — mondtam vigasztalóan.

— Soha — felelt dacosan a fiatal ember. — Sohasem tudnék megbocsátani nekik...

GALAMBOS SZILVESZTER

Mestere Eötvös és Einstein

Beszélgés

Lánczos Kornél professzorral

Lánczos Kornél, az írországi Dublinban élő, magyar származású elméleti fizikus, a szó legszebb értelmében tudós és valóban világhírű ember. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat meghívott vendégeként négy napot töltött Szegeden.

Több mint ötven éve él külföldön Lánczos Kornél, először Németországban, majd Amerikában, ma pedig Írországban. Nyolcvan éves, öt éve nyugdíjas, de ma is dolgozik.

A székesfehérvári születésű tudós már a középiskolában „önálló fizikusi gondolkodásról tett tanúbizonyságot”. Később, egyetemi életében, mint Eötvös Loránd tanítványa „azt is megtanulta, hogy nemcsak önállóan, hanem függetlenül is kell gondolkodni”. Az addig összehordott ismeretek alapján, de függetlenül mindenkitől, mert „a gondolat akkor lesz egyéni”. Eötvös különben is, mind kísérleti fizikus, mindig olyan kísérletet mutatott be, amely önálló-független gondolkodásra kényszerítette hallgatóit.

— Ifjúságom egyik örökös emlénye, hogy — ekkora zseni mellett éltem, s hogy tőle tanulhattam. Még egy ember van a ha-

zaik között, aki nem mint önálló tudós, hanem mint ember volt zseniális. Ez az ember: Ortvay Rudolf professzor, aki nekem Summa cum laude adott doktori címet. Csodálatos érzékkel fedezte fel az emberekben a képességet. Amikor doktoráltam, ő volt a vizsgabiztos professzor. Nem tétlenül felelt, hanem azt kérdezte: „Mivel kíván foglalkozni az életben?” Mondtam, hogy elméleti fizikával — és abból fagatott. Tudtam, amit tudtam, de éreztem, hogy sok kérdésre nem vagyok képes válaszolni. Ennek ellenére, hosszas beszélgetés után kijelentette:

— Summa cum laude. Amikor csodálkoztam, mert nem értettem, csak ennyit mondtott:

— Amit tudott, fiam, arra adtam a címet!

— Tőle soha nem hallottam olyan mondatot, hogy „én ezt csináltam”. Hanem, hogy a tudomány ezt meg ezt hozta létre. Pedig sokáig tanított, és ő volt a hazai atomkutatás első úttörője. Jó érzés volt hallanom, hogy éppen a mostani közgyűlésen idehaza egyetemi hallgatók számára versenyt neveztek el róla.

Lánczos Kornél sem önmagáról kíván beszélni. Pedig az ő személye érdekes, őt szeretném megismerni, bemutatni. Amerikában az ő numerikus-analízise alapján fejlesztették a repülést; valamikor írt egy könyvet — ez a hét közül az egyik —, s ennek alapján dolgozták ki a világban a számítógépek működési elvét: Einstein elméletének egyik ágát még Einstein életében továbbfejlesztette.

A nagy Meszterről az elragadtatás hangján beszél:

— Fiatal voltam még, amikor már az Einstein-féle elmélettel foglalkoztam. Tudományos dolgozataim publikálása során, levelezés útján ismerkedtem meg vele, s egyszer felkért, hogy mivel van egy megüresedett helye, elmennék-e hozzá asszisztensnek? Boldogan mentem! Sokáig dolgoztunk, elméledtünk, vitatkoztunk, tanultunk együtt, még zenét is közösen csináltunk: ő zongorázott, és én hegedültem. Mellette dolgozni — ez volt egész életem legcsodálatosabb élménye. Einstein a fizikában világjelen-

ség volt, s hogy ma tudok valamit, azt Eötvösnek és Einsteinnek köszönhetem.

Az emberiség tudja, hogy Einstein megfejtette a gravitáció kérdését. S ez új világot hozott a fizikába. De a hullámmechanikai vagy az elektromágnesség-jelenségeit nem tudta megmagyarázni, ezekre a kérdésekre nem tudott feleletet adni. Lánczos Kornél negyven éve dolgozik egyetlen elméleten, amely az Einstein-féle elmélet egy természetes ki-fejlesztését jelenti.

Ezt mondja róla:

— Az ő elméletéből kifejlesztettem valamit, ami még meszebbre visz. Esendig: az elmélettel bizonyítom, hogy az elektromágnességi jelenségek benne vannak abban a bizonyos görbületi geometriában, amit Einstein felfedezett. És azt is, hogy a hullámmechanikai jelenségeket is meg lehet fejteni. Ez, persze, ma még elmélet, de boldog vagyok, hogy az elmélet birtokában lehetek. A kísérleti fizika majd igazol engem. És örülök, hogy mindezt negyvenévi munka, elméledés, csalódás, és nem egy kudarc után, néhány hónappal ezelőtt, 80 éves fejjel voltam képes felfedezni.

— Tudom, hogy professzor úr harmadszor jár nálunk.

— Pontosabban: ötven év alatt harmadszor jöttem haza.

Mert én mindig hazajövök. S ami most Magyarországon van — csak a tudományos világról szólok, hiszen arról van valami fogalmam — attól el vagyok ragadtatva! Mert azt tartom fontosnak, hogy az embernek legyen lehetősége, hogy a belső lehetőségét kiélhesse, s az a tapasztalatom, hogy ennek itt meg van a társadalmi feltétele. És ez igazán méltó a hazához. Csodálattal tölt el, hogy itt milyen sok tudományt lehet művelni, mennyi fizikai, matematikai kutatóintézet működik, s az a tény, hogy van, foglalkoznak magukatással, nagy energiájú fizikával, az elemi részecskék fizikájával, s ahogy mindezt a magyar tudósok művelik, az a tudományos világ élvonalába emeli Magyarországot.

S végül el kell mondanom a professzorral, hogy a József Attila Tudományegyetem doktora, ennek ellenére életében először járt városunkban.

— Igen, mert amikor vizsgáztam, az akkori tudományegyetem de facto a fővárosban működött, s öt méterrel a doktori címet. Később pedig a munkám nem adott lehetőséget a látogatásra. Most annál nagyobb örömmel ismerkedtem a várossal, amiben segített egy nagyszerű tudós, Székelyfalvi-Nagy Béla, akivel szintén most barátkoztam össze. Láttam az egész várost, csaknem megismertem, és láttam a Biológiai Kutatóintézetet, halottam, hogy éppen a napokban adják át a tudományak. Fenomenális — nem tudok szebbet mondani — erre is büszke lehet a város.

BALOGH GYÖRGY

Ha közöttünk járnak, s rajtuk a hétköznapiak öltözéke, rájuk ismerünk: a nehéz munka kitörölhetetlen nyomai az arcukon, s kezük keménységében, a sisak árnyékoszorúja a homlokukon. Olajbányászok. Kútkezelők, fűrésztelők, geológusok és a legkétkezebb munkások, a kulcsosok. De ki tudná felsorolni, hányféle beosztásban bányásszák az olajat, korunk, életünk mind nélkülözhetetlenebb energiahordozóját. Arcukat nézve nem a különbségeket, hanem hivatásuk azonosító jegyeit lehet felfedezni: a fegyelmet, a munka szeretetét. Tíz esztendeje, hogy szűkebb pátriánk határait átlépték, és zúgó gépekkel megkísérelték az Alföld mélyének titkát. A tudomány találkozott az emberi erőfeszítéssel és szorgalommal: ma itt, Szeged körül kutak száza termelik az olajat, gázt. Előnyét, hasznát egy ország látja, érzi. Ma, szeptember első vasárnapján fotóriporterünk, Somogyi Károlyné emlékeztető képsorával őket köszöntjük, az olajbányászokat.

